

KİGEM: Bir direniş merkezi

Kamu İşletmeciliğini Geliştirme Merkezi (KİGEM) Vakıf Senedi 1996'da şu sunuşla başlar:

“KİGEM, 1994 Ocağında, Mümtaz Soysal ve Korkut Boratav'ın fikri önderliğinde, Türk Harb-İş ve Petrol-İş sendikalarının desteğinde yola çıktı.

Kuruluş amacı, kamu işletmeciliğinin sorunlarını tarafsızca inceleyip bunlara bilimsel çözüm önerileri geliştirmek ve bu amaç doğrultusunda bilim adamlarının, sendikaların ve meslek odalarının işbirliğini sağlamaktır.

Geçen iki yıl içinde bu amaç belirli ölçüde gerçekleşti ve 15 Ocak 1996'da KİGEM, Türkiye'de üç konfederasyonun, bilim adamlarının ve meslek odalarının kurucu üyesi olduğu bir vakıf olarak tüzel kişilik kazandı.

Ancak, işlevsel açıdan amaçladığını tam olarak gerçekleştiremedi. Kuruluşundan kısa bir süre sonra 5 Nisan Kararları'nın açıklanması ve birçok KİT'in kapatılma kapsamına alınması, önceliğin bu kuruluşlara verilmesine neden oldu ve bu süreç içinde Karabük, PETKİM, PETLAS gibi kuruluşlar hakkında hazırlanan raporlar kamuoyuna sunuldu.

Ardından hızlı bir özelleştirme dalgası bu kez de KİGEM'in “hukuk bürosu” gibi çalışmasına yol açtı ve KİGEM bir yılı aşkın süre içinde 20 özelleştirme uygulamasına ait 44 davanın açılmasına destek verdi.

Ancak artık KİGEM, bir yandan hukuksal mücadeleyi sürdürmekle birlikte, asıl kuruluş amacı olan kamu işletmeciliğinin geliştirilmesi alanında çalışmak, KİT'leri teker teker ele alıp incelemek, geçerli yönetim modelleri önermek, kamu yönetimine yönelik önerilerde bulunmak, bu alandaki çalışmalarını, çalışanların örgütlerine ve kamuoyuna iletmek, çalışanların yeni modeller oluşturmasını teşvik etmek istiyor”.

Gerçekten de Vakfın genel amaçları Vakıf senedi m.3'te bu son paragraftaki geniş perspektif doğrultusunda oluşturulmuştu. Henüz IMF programı kapsamında bir özelleştirme kararlılığı ve AKP'de cisimleşen bir neoliberal gözükaralık ufukta yoktu. Türkiye koalisyonlar dönemindeydi ve bunun sağladığı mücadele olanakları sonuna kadar kullanılabiliyordu. Özelleştirme programından sağlanan toplam gelirin 2002 sonunda bile henüz 8 milyar dolar düzeyinde olduğu dikkate alınırsa (bkz. 5 Kasım tarihli Sol Haber Portalı yazımız), 1996'da KİT sisteminin geleceğine yapıcı katkılar yapılabileceğine ilişkin iyimser beklentilerin ağır basması anlaşılabilir bir durumdu.

BİR TARİHÇE

KİGEM'e tekrar dönmek üzere, öncesine de bir bakalım. KİT'lerin özelleştirilmesi programı, 1980'lerde -tüm çevre ekonomilerinde olduğu gibi- gene IMF güdümlü yapısal dönüşümün de merkezindeydi. 1986'da özelleştirme ana planı Morgan Guranty firmasına ısmarlanmıştı. Bu firma, altı ciltlik envanterinde daha o zamanlar 100 milyar dolarlık bir KİT varlık değeri tespit etmişti. (Daha sonraki uygulamalar, KİT sisteminin bunun bile çok altına pazarlandığını ortaya koyacaktır). Mali emperyalizmin diğer truva atı olan Dünya Bankası da 1991'de iki ciltlik özel bir Türkiye KİT sektör raporu hazırlamıştı.

Özelleştirmeler esas olarak 1986 yılında başlatıldı. Ancak KİGEM kuruluşu öncesinde de, henüz özel hukuku oluşturulmadan özelleştirmelere girildiği için ve kanunla kurulan KİT'lerin kanunla özelleştirilebileceği kuralına dayanılabildiği için, muhalif siyasi partilere ve sendikalara idari yargıda önemli bir hukuki mücadele alanı kalabiliyordu. (1998 öncesinde idari yargıda 122 dava açılmış, 29'u için yürütmeyi durdurma, 33'ü için iptal kararı ve sadece 10'u için red kararı verilmişti; diğerleri de devam etmekteydi). Birçok özelleştirme yasası Anayasa Mahkemesi'nden döndürülebilmmişti.

Bununla birlikte 1998 yılına gelindiğinde, TÜRK-İŞ ve bağlı sendikalarının yönetimleri, ideolojik propagandanın yoğun etkisi altında, üç egemen görüş tarafından ele geçirilerek edilgenleştirilmişti: (i) KİT'ler, toplam bilançoları itibariyle zarar eden ve devlete yük olan kuruluşlardır; stratejik olmayan KİT'lerin elden çıkarılması o kadar kötü olmayabilir görüşü hakimdi. (ii) KİT'lerde örgütlenen TÜRK-İŞ'e bağlı sendikalar, kendilerini vazgeçilmez ve örgütlendikleri kuruluşları da stratejik olarak gördüklerinden, kendilerine sıra gelmeyeceğine ikna olmuş durumdaydılar ve bu nedenle özelleştirme baskısı altındaki sendikalarla dayanışmaya pek itibar etmemektedirler. (iii) Özelleştirmelerde büyük yol alındığı, geriye fazla birşey kalmadığı ve direnmenin çok fazla başarı getirmeyeceğine inanmaktaydılar.

KİGEM'in kurucuları ve zaman zaman yöneticileri arasında yer almama ve özelleştirme karşıtı mücadeleye 1986 sonrasında çok sayıda sendikal ve meslek odası platformu altında katkı vermeme rağmen, galiba en önemli katkıyı TÜRK-İŞ'i bu ideolojik kuşatmadan biraz olsun çekip çıkarma çabamla vermiş olabilirim. 1996-2000 yılları arasında TÜRK-İŞ araştırma merkezini yönetirken, Konfederasyonun 30 Temmuz 1998 Başkanlar Kurulu (bağlı sendikaların başkanlarının TÜRK-İŞ yönetimi ile birlikte oluşturduğu kurul) toplantısında özelleştirmeye karşı mücadelenin genişletilerek ve etkinleştirilerek sürdürülmesi kararının alınmasına doğrudan katkımdı. Bu bağlamda kurulan bir komisyonu yöneterek, "Özelleştirmeye Karşı KİT'leri ve Sosyal Devleti Korumak ve Geliştirmek" başlıklı kapsamlı bir raporun hazırlanmasını sağladım. En önemli desteği kurulan Komisyon üyesi olan ve o sırada Petrol-İş sendikası araştırma uzmanı olan Erhan Bilgin'den aldım.

Hazırlanan rapor, 30 Eylül 1998 tarihli Başkanlık Kurulu toplantısında sunuldu ve kabul edildi. Bu sunum sırasında, 1985 sonrasında KİT yatırımlarının sınırlandırılmasına, sabit varlıklarının geriletilmesine, personel kıyımına ve borçlanmaya yönlendirilmelerine karşın, hakim söylentilerin aksine,

(i) KİT'lerin konsolide bilançosunun önemli ölçüde kârlı olduğu ve bu nedenle kurumlar vergisinin en önemli ödeyicileri arasında yer aldığı, yani KİT'lerin Hazine'ye yük olmak yerine Hazine'nin kurtarıcısı olduğu (1995'te Hazine'den KİT'lere 61 trilyon TL transfer yapılırken, KİT'lerden Hazine'ye 390 trilyon TL kâr transferi yapıldığı; ayrıca KİT'lerin ödediği dolaylı/dolaysız vergilerin konsolide bütçe vergi hasılatı içindeki payının 1995'te yüzde 41 olduğu);

(ii) 500 büyük firmanın hala en önemlilerinin KİT'lerden oluştuğu, 500 büyük firmanın brüt katma değeri içinde KİT'lerin önemini 1996-97'de yüzde 44 gibi önemli bir payla koruduğu;

(iii) emek verimliliğinde özel sektörün gerisinde kalmadığı; ve nihayet,

(iv) geriye çok önemli bir özelleştirilmemiş KİT portföyü kaldığı yani özelleştirmeye karşı sendikal mücadelenin asla gecikmemiş olduğu vurgularını yaptım ve tüm bunlar tablolar ve rakamlar eşliğinde gösterdim.

Bu ayrıntıları daha önce kamuoyu ile paylaşmadım: Sunulan rapor, TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu'nda bomba etkisi yarattı. KİT'lerle ilgili olumsuz önyargının pençesindeki sendika başkanları ve konfederasyon yöneticileri önemli ölçüde morallendiler.

Ne yazık ki, 1998 yılındaki TÜRK-İŞ mitingi dışında buradan ciddi bir eylemlilik ve özelleştirmelere karşı ortak sınıfsal tavır türeyemedi. 2000'de uygulamaya başlanan yeni IMF programı kapsamındaki yoğun özelleştirme programını püskürtecek veya kesintiye uğratabilecek bir sendikal direniş geliştirilemedi.

MÜMTAZ SOYSAL'I ANARKEN

5 Kasım tarihli soL Portal yazımızı yazarken Mümtaz Soysal Hoca'yı, henüz sağken, KİGEM başkanlığı dolayısıyla hayırla anmıştık. 11 Kasım'da yitirdiğimiz Mümtaz Hoca'yı Türkiye'nin anayasal birikimine ve demokrasi mücadelesine verdiği katkılar bakımından anan çok yazı yazıldı. Biz de o yönleri bakımından anıyoruz ama onu emek mücadelesine verdiği katkılar bağlamında anmayı daha çok tercih ediyoruz. KİGEM'in değişmez figürü ve emektarı olarak Mümtaz Hoca hep başrolde oldu. Onu anarken, kendisine en büyük desteği veren (geçen yazımda da andığım) İlter Ertuğrul ile gene KİGEM'de Genel Sekreter Yardımcılığı ve Genel Sekterlik yapan sevgili Ayla (Yılmaz) Ezer'i de unutmamak gerekir. Kuşkusuz Harb-İŞ sendikası olanaklarını cömertçe KİGEM'in emrine sunan İzzet Çetin Başkanı da...

Dönemin birçok sendikacısı da ismen veya fiili olarak KİGEM çalışmalarına katkı verdiler. Üç işçi konfederasyonu başkanı, KİGEM'in vakfa dönüştüğü 1996 yılında kurucu üyeler olmayı kabul ettiler. Birçok sendikacı, örneğin Petrol-İş Başkanı Bayram Yıldırım, daha sonra o sırada tek Gıda-İş genel sekreteri olan Mustafa Türkel ve hepsinin ismini sayamayacağım birçok değerli sendikacı KİGEM yönetiminde yer aldılar. (Ama sendika yönetimleri değiştikçe/ sağcılaştıkça KİGEM ilk kapı dışarı edilen kuruluş oldu). Kurucuları arasında veya yönetimde yer alan meslek odası yöneticilerinden Kaya Güvenç, Ayfer Eğilmez, Gürol Ergin gibi isimler yanında aydınlardan Oktar Türel, Bilsay Kuruç, Ali Rıza Aydın, Aziz Konukman, Erinc Yeldan, Serdar Şahinkaya, Sencer İmer, Erol Taymaz gibi isimler ile adını anamadığım diğer tüm değerli arkadaşlarımızı saygıyla selamlamak isterim.

Son olarak, KİGEM'in açtığı davalar arasında en önemlilerinden birinin TELEKOM davası olduğunu ama asıl önemli dava konusunun, 9 Aralık 1999 tarihli IMF Niyet Mektubu ve Standby düzenlemelerine karşı "bu mektup ve bu düzenlemenin yok hükmünde olduğuna ve Anayasaya aykırılığının giderilmesine" karar verilmesi istemini içeren dava olduğunu

belirtmek gerekir.

haber.sol.org.tr/yazarlar/oguz-oyan/kigem-bir-direnis-merkezi-274583